

Een Joodse arts en de koepokkenvaccinatie in Amsterdam in de 19de eeuw

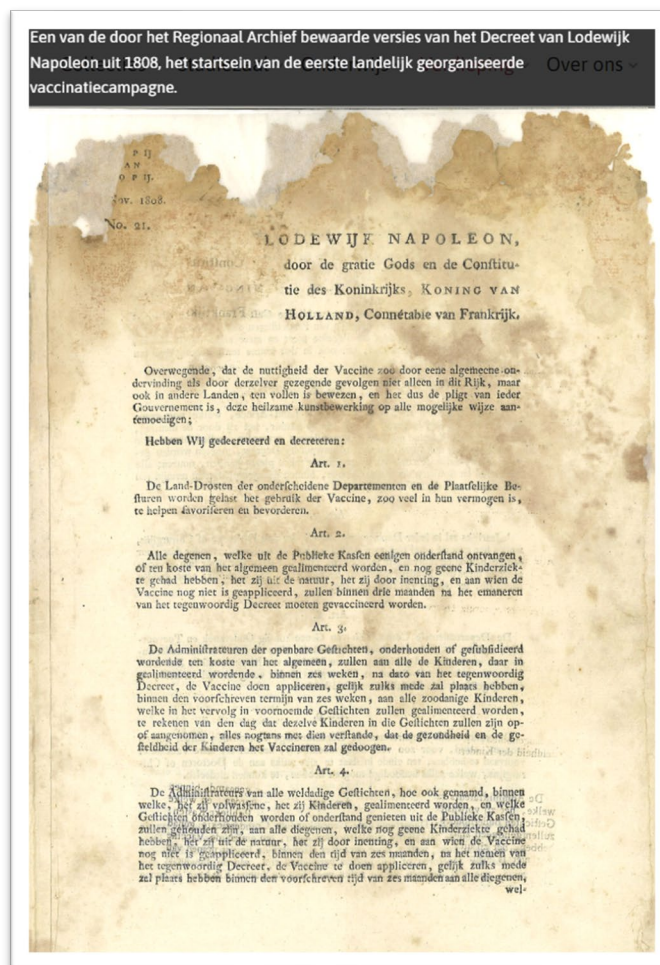
Tijdens het bewind van koning Lodewijk Napoleon (1806-1810) woedde een pokkenepidemie in Europa en ook in Nederland. Het werd de koning al snel duidelijk dat het koepokkenvaccin bepaald niet op grote schaal werd gebruikt. Van zijn gezondheidsadviseurs leerde hij dat het moeilijk was om de armen en de plattelandsbevolking die geen toegang hadden tot het vaccin te helpen. Op hun advies vaardigde hij op 25 november 1808 een decreet uit dat de basis legde voor de vaccinatiecampagnes in Nederland in de negentiende eeuw.

Op 4 juli 1808 liet de minister van Binnenlandse Zaken namens Zijne Majesteit twee circulaire's uitgaan. De een was gericht aan de landdrosten, de ander aan de Departementale Geneeskundige Commissies. De laatste bevatte een uitnodiging om medisch advies uit te brengen over de vraag: hoe kan het gebruik van koepokinenting algemeen worden gemaakt?

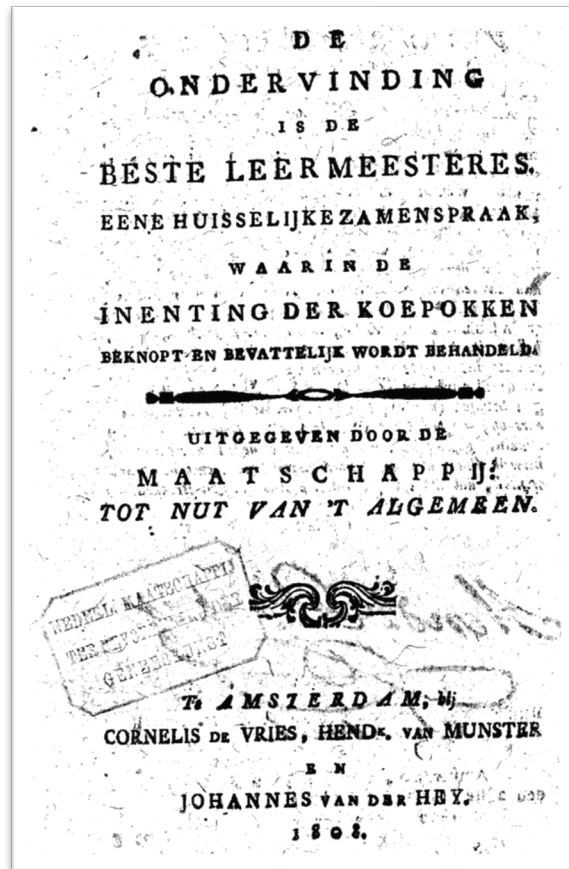
https://en.wikipedia.org/wiki/File:The_cow_pock.jpg

Niet iedereen zag het zitten om zich te laten vaccineren met dierlijk materiaal. De circulaire aan de landdrosten schetste in grote lijnen wat de bedoeling was: “Alle middelen welke kunnen strekken, om het vooroordeel van sommigen, de gehechtheid aan oude begrippen, de ongegronde vrees te doen verdwijnen, behoren bij de hand te worden genomen. Men moet de menschen trachten te overtuigen dat men zich zelve benadeeld, dat men zelfs ondankbaar handelt tegen het Weldadig Opperwezen wanneer men de koepokinenting verwerpt omdat het een nieuwigheid is, en geen gebruik wil maken, van het geen meerder kennis heeft doen ontdekken, en door de ondervinding nuttig is bevonden.”

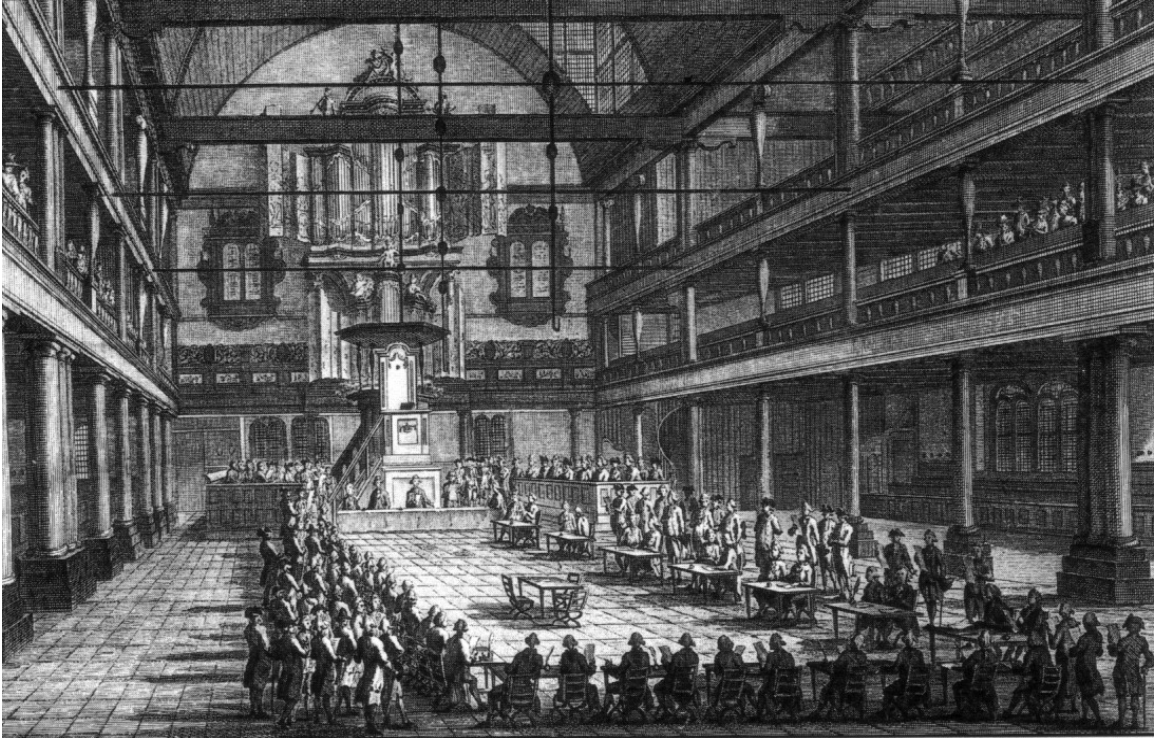
De overheid was verantwoordelijk voor een deel van de informatie. Het ministerie van Binnenlandse Zaken verspreidde een gratis publicatie over het nut van koepokkenvaccinatie, getiteld *Ervaring is de beste leermeesteres. Een huishoudelijke spreektaal waarin de inenting van de koepokken beknopt en begrijpelijk wordt*

behandeld. De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen liet een doopsgezinde predikant uit Haarlem, Adriaan Loosjes (1761-1818), dit eenvoudige boekje schrijven dat ook in het basisonderwijs gebruikt kon worden.

Adriaan Loosjes (1761-1818), *De ondervinding is de beste leermeesteres* (1801)

De boodschap draaide om het nut van medische bescherming tegen een gevaarlijke ziekte. Die medische bescherming werd mogelijk gemaakt door de goedheid van God. Afwijzing betekende ondankbaarheid jegens de Schepper en een gebrek aan goed burgerschap. Geestelijken werden door burgemeesters gevraagd om koepokkenvaccinatie vanaf de kansel aan te bevelen.

Vergadering van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen in de Oude Lutherse Kerk te Amsterdam, 1791

Via de burgerlijke en kerkelijke hulporganisaties werd druk uitgeoefend op ouders om hun kinderen te laten vaccineren. Dit alles heeft zeker geleid tot een verhoging van de vaccinatiegraad in Nederland.

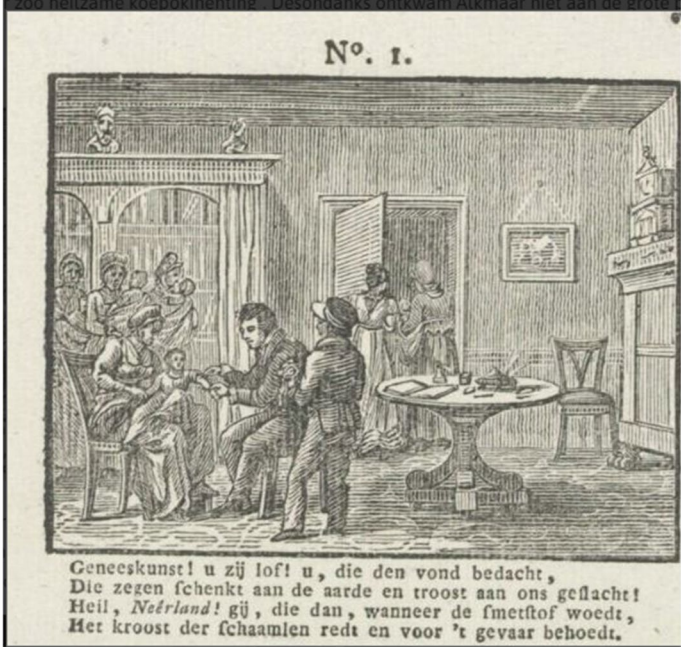
Politiek gezien diende het helpen van de armen voor de elites als een instrument voor het behoud van vrede en orde. De angst voor besmetting dwong politici om te zorgen voor vaccinatie van de armen. Naast geld en grondstoffen voor het vaccin boden gemeentelijke instellingen voor armenzorg ook medische hulp.

De belangrijkste medische voorziening was de pokkenvaccinatie. De burgers die zich bij de instellingen voor armenzorg hadden ingeschreven, werd verzocht hun kinderen gratis te laten vaccineren. Omdat de Joden onlangs geëmancipeerd waren en dezelfde rechten hadden gekregen als alle Nederlandse burgers, waren vaccinaties voor de armen ook beschikbaar voor de Joodse kinderen.

Artsen die driehonderd of meer gratis prikken zetten, konden een gegraveerde gouden medaille verdienen, een directe stimulans om ouders hun schoolgaande kinderen te laten vaccineren.

Detail van een prent (1818-1829) door Alexander Cranendonq. Op de prent staan 12 voorstellingen over weldadigheid in Nederland. De eerste voorstelling en de methode werd steeds meer ingezet. In Alkmaar werd een vooruitstrevend besloten. In 1804 werd onder zijn leiding het 'Genees- en heelkundig genootschap' opgericht. Het genootschap werd ook wel 'de Alkmaarsche koepokinentine' genoemd. Desondanks ontkwam Alkmaar niet aan de grote

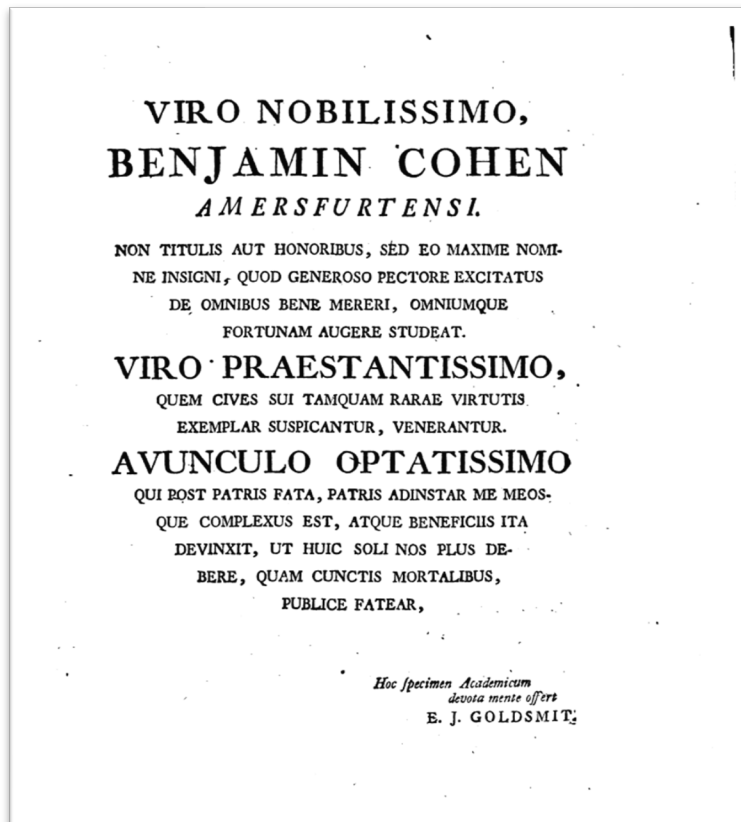

Beloningspenning voor koepokvaccinatie

In 1803 werden in Amsterdam twee vaccinatieverenigingen opgericht: een voor de Joodse gemeenschap, onder de koepelorganisatie *Maskiel El Da*, en een andere voor de christenen, onder de naam *Het Amsterdamsch Genootschap ter Bevordering der Koepokinenting voor Minvermogende*, gevestigd in het Engelse weeshuis aan de Oudezijds Achterburgwal. Deze

verenigingen concurreerden met elkaar om zoveel mogelijk kinderen gratis te vaccineren. Actief voor de Joodse vereniging was Dr. Ezechiel Joseph Goldsmit.

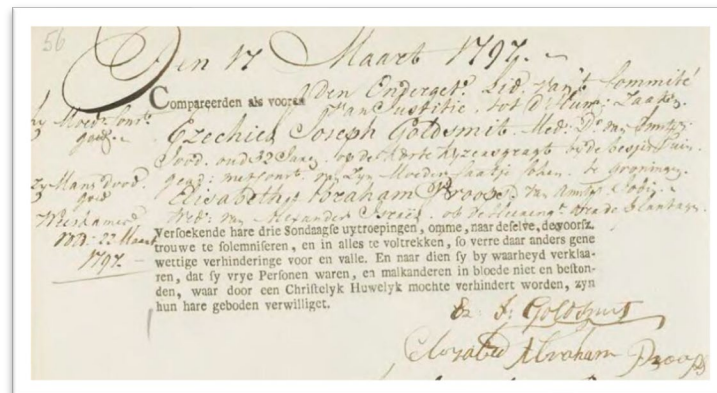
Dr. Goldsmit werd geboren in Amsterdam als Jecheskel Kassel, zoon van Josef Kassel en Caatje Cohen. Hij werd in 1779 aan de faculteit geneeskunde van Groningen ingeschreven als Ezechiel Joseph Goldsmit. Op 18 juni 1783 ontving Dr. Goldsmit als eerste Jood een doctoraat in Groningen. Zijn oom Benjamin Cohen uit Amersfoort had betaald voor de opleiding, waarvan de Amsterdamse Joden zoveel nut hadden. Goldsmit droeg zijn dissertatie dan ook aan hem op.

Cohen was een vermogend tabaksplanter, die verschillende wetenschappen beoefende. Hij was ook een van de parnassim van de Asjkenazische gemeenschap en een warme aanhanger van het Koninklijk Huis en de financiële raadsman van prinses Wilhelmina.

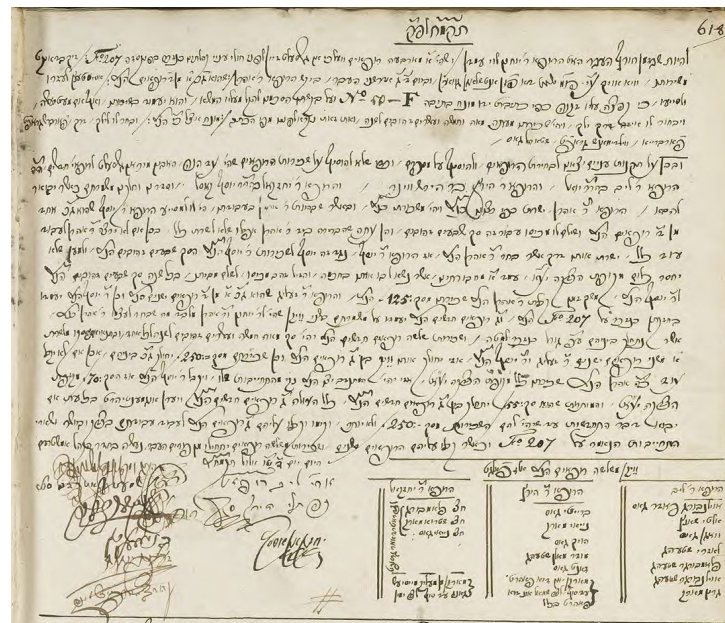
Op 17 maart 1797 huwde Dr. Goldsmid met Elisabeth Ella Abraham Proops, ook een welbekende familie in Joods Amsterdam.

Burgerlijk Huwelijk en Ketoeba van Ezechiel Joseph Goldsmid met Elisabeth Ella Abraham Proops (1797)

De verwantschap met parnas Benjamin Cohen heeft Dr. Goldsmid hoogstwaarschijnlijk in staat gesteld om als arts te beginnen. Op 17 september 1788 werd hij benoemd tot arts

voor de armen in de Asjkenazische gemeenschap van Amsterdam onder de naam Rofe Reb Jecheskel Kassel, zoon van Josef Kassel. We vinden zijn benoeming als een van de drie nieuwe artsen vastgelegd in de protocollen van de Asjkenazische gemeenschap.

Op 17 september 1788 werd Goldsmid benoemd tot arts voor de armen in de Joodse Asjkenazische gemeenschap van Amsterdam onder de naam Rofe Reb Jecheskel Kassel, zoon van Josef Kassel; Nederlands Israëlitische Hoofdsynagoge, Het archief van de Hoogduitse joodse gemeente. Stadsarchief Amsterdam, 3 'Protokol 3'. (17 Tisri 5525-12 Sjewat 5550). Met Index., 14 Okt 1764 - 27 Jan 1790, p. 618.

Met het decreet van koning Lodewijk Napoleon dat tot vaccinatie in Nederland aanspoorde, voelde Dr. Goldsmid zich zelfverzekerd genoeg om zich tot de parnassim van de Asjkenazische gemeenschap te wenden en hen te zeggen dat hij de pokkenvaccinatie van harte aanbeval en dat hij die gratis bij iedereen zou uitvoeren. Wat volgde was de publicatie van een opmerkelijk en zeldzaam manifest door de parnassim, gepubliceerd door de Proops drukkerij datzelfde jaar, 1808, onder de titel "Aankondiging: Gezegend is

hij die rekening houdt met de armen: G-D zal hem verlossen in tijden van moeilijkheden". Het manifest is grotendeels in het Jiddisch geschreven en versterkt met Hebreeuwse Bijbelverzen, die hier voor het eerst volledig vertaald te lezen zijn. We weten niet hoeveel exemplaren er werden verspreid en waar precies, maar mijn onderzoek laat zien dat de vaccinatiegraad in de Joodse gemeenschap steeg vanaf het moment dat dit manifest uitkwam.

De brief van Dr. Goldsmit werd meer dan een eeuw later gepubliceerd in het Nederlands-Joodse weekblad, *De Vrijdagavond*. Helaas heb ik zijn oorspronkelijke brief nog niet kunnen vinden, hoewel de ontvangst van de brief van Dr. Goldsmit werd bevestigd en de inhoud ervan werd besproken in de notulen van de Asjkenazische gemeenschap.

326

DE VRIJDAGAVOND

N. F. VAN GELDER & Co

AMSTERDAM.

HOOFDMAGAZIJNEN: *Prijs Handelsblads 25-27. Tel. 4297.*

FILIALE: *Van Baerlaanlaan 40. Tel. 20448.*

ENGELSCH EETSERVIEZEN

65 deelig in prijzen vanaf **f 67.75**

het jaar worden aangegrensd door een jaardatst, bestaande uit twee letters, waarvan de eerste den weekdag aanduidt, waarop i Thijne, de laatste den weekdag, waarop i: Nieuw valt, terwijl de middelste letter een ה , ב , ז of ש is. Die ה — הקרה —

i „onthoekend“ of „avolledig“ en bedoelt, dat Chesjwon en Kisleiv elk slechts 29 dagen hebben; ז — זכרון „naar volgorde“, beteekent, dat alle maanden beurtelings 30 en 29 dagen hebben, dus ook Chesjwon 29 en Kisleiv 30 dagen; ש — שמיטה „avolledig“, waarvoor men, in tegenstelling met הקרה , beter den naam הקרה „overvol“ zou gekoken hebben, daar het aangeft, dat Chesjwon

en Kisleiv elk 30 dagen hebben. Men heeft dus 6 jaarfeiten. Een gewoon jaar volledig jaar

heeft
 $(5 \times 29) + (5 \times 30) = 355$ dagen;
 een gewoon jaar naar volgorde heeft
 $(6 \times 29) + (5 \times 30) = 354$ dagen;

een gewoon overvol jaar heeft
 $(5 \times 29) + (7 \times 30) = 355$ dagen;
 een schrikkeljaar heeft
 $(7 \times 29) + (6 \times 30) = 381$ dagen;
 een schrikkeljaar naar volgorde heeft
 $(6 \times 29) + (7 \times 30) = 384$ dagen;

een overvol schrikkeljaar heeft
 $(5 \times 29) + (8 \times 30) = 385$ dagen. Wat de regeling der סדרות betreft, heeft men na te gaan, hoeveel Sabbodagen er in het jaar zijn, waarbij men dan Sabbodagen, die op een feestdag of in Choud-Hammoed zijn, niet aanrekenen, omdat daarop niet aan de beurt zijnde sabbod niet gelden. Bij de samenroeping van twee sabbod op één Sabbod, moet er bovendien nog rekening naar gehouden worden, dat enkele afdelingen slechts op bepaalde Sabbodagen sabbod worden, bijk. afdeling „Devoorster“ op den Sabbod vóór of op den gen Os.

DE VACCINATIE EN DE JOODSCHE DOKTOREN *)

door S. Seeligmann, Amsterdam

Het merkwaardig feit, dat hier in Nederland het vaccineren het eerst door een Joodsch geneesheer geschiedde, rechtvaardigt het vragen van voor deze aangelegenheid interessanten brief, die ik voor jaren op het archief der Nederl. Israëlitische Hoofdsynagoge heb gevonden, te publiceren. Ter inleiding wil ik de eenige punten, ontleend aan Dr. C. E. Daniels' De Kinderpols-inenting in Nederland (Amsterdam, 1875) de aandacht vestigen.

Dr. Leonards Davids in Rotterdam had in 17 October 1799 de eerste inenting verricht. Ook in Amsterdam had hij wel wat later gedaan, want toen in November 1800 de Doctoren A. M. Valancy van de Lande en H. de H. Lemon aan den Raad vergunning vroegen „om gratis te mogen inenten „om behandelen die kinderen der behoeftigen, wier ouders in het gasterijs alhier „niet liggen“, bespeken zij zich erom, dat door Doctor Davids met succes in Rotterdam en h i e r d e operatie was verricht en zij dat van hem hadden geleerd, en adres wend in handen gesteld van de „Commissie van geneeskundig toezichtoor“. Haar antwoord was als volgt: „wij hebben de mede, dat zij van de door Burger Davids te Amsterdam verrichte inenting geheel overtuigd waren, dat de inenting de kinderen niet alleen de gewettigde leuren en oordenaten hieromtrent heeft geïntrigeerd, maar daar toe lovere ook andere precautions, die ter dezer gelegenheid na om inzien, ter zake derinng, hadden behoeven genomen te worden, heeft zoeken te eludieren“.

Bij deze weinig tegemoet komende houding van deze geneeskundige commissie is de vier der Joodsche geneesheeren die voor de inenting werkte te meer te wonderen. Die vier zijn in opentouw uit den volgenden tot na toe niet gepubliceerden brief van den den Joodschen geneesheer die hier in Nederland de vaccinatie introduceerde.

E. I. Goldsmit Dr. der Joodsche Gemeente alomede van het Sieckenhuis. Aan de Wed. Heeren Parmanas van het Hoogheidsche Joodsche Gemeente.

Mijne Heeren!

Ik ben ontwaar geworden dat er op de stadschool de kofteijle ordre is om ook aan de Joodsche leerlingen briefjes af aanwijzing te geven alwaar zij mogen laten vaccinieren. Er schijnt niet bewust te zijn, dat ik op mijn instaat ter bevordering van dit beinam behoudensheid het welk ik reeds bij den beginne en opkomst der vaccine zoo als UWeid hebte is voor de Joodsche Gemeente alhier bekeerd ogge-

REMMEN OP DE VIER WIELEN

Kent U eenmaal de remmen-op-de-vier-wielen uit eigen ondervinding, nimmer zult U ze weer aan een wagen willen missen!

Zij behooren tot de standaard-uitvoering van alle Buick Modellen. R.A.I. TENTOONSTELLING

STAND 30

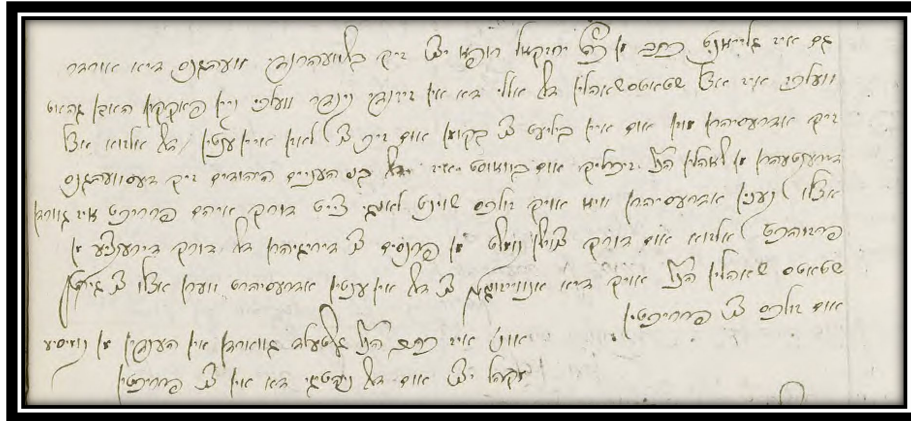
Importeur: G. F. BAKELS
 BEURSGEBOUW - AMSTERDAM

“Mijne Heeren ! Ik ben ontwaard geworden dat er op de stadsscholen de loffelijke order is om ook aan de Joodse leerlingen briefjes of aanwijzingen te geven, alwaar zij zich moeten laten vaccineren. Er schijnt niet bewust te zijn, dat ik op mijn instituut ter bevordering van dit heilzaam behoedmiddel het welk ik reeds bij den beginne en opkomst der vaccine zoo als Uwen bekend is voor de Joodse Gemeente alhier hebbe opgericht, en daar ik tot dusverre alle mogelijke moeite en vlijt hebbe aangewend om niet alleen onze geloofsgenoten maar ook andere kinderen zonder onderscheid van geloofsbelijdenissen te vaccineren, en wel met het beste gevolg, hebbende nu aan reeds circa 1300 gelukkig deze

konstbewerkingen verricht, alsmede ben ik de aanleidende oorzaak van het instituut in het Engelse weeshuis, ofschoon ik er mij nooit op beroemt hebbe ; Met de behoorlijke dankbaarheid moeten wij die goede en verdienstelijke orde op de stadsscholen erkennen! Dan ik kan met ontveinzen, dat het mij zeer onaangenaam zoude zijn, dat ons instituut daar door enigszins in decline zoude komen geraken, door een valse begrip van min beredeneerde [...] Het is om dien reden Heeren Parnassims dat ik wens dat het door Uwen intercessie het daarheene konde gedirigeert worden dat op de stadsscholen aan de Joodse leerlingen de plaatse om zich te laten vaccineren. Des temeer aangenaam zoude het mij zijn, als ook noch meer der kinderen van andere geloofsbelijdenissen mij toegezonden wierde om de waarheid aan een ieder aan te tonen dat waar het aankomt om wel te doen het hert geen onderscheid kent. Waarmede Heeren Parnassims in Godshoede aanbevolen te hebben, Uw Dienaar E. I. Goldsmit, den 20 Januari 1807 in Amsterdam.”

In de protocollen van de Joodse Asjkenazische gemeenschap vinden we vervolgens de volgende vermelding, gedateerd 21 januari 1807, ééndag nadat de brief van Goldsmit wordt geschreven. In vertaling vanuit het Jiddisch:

Ook is de brief ontvangen van Jeheskel Rofe [Joodse arts], Moge God hem zegenen, waarin hij klaagt over het bevel dat op gemeentescholen wordt gegeven, dat alle gezonde kinderen die nog niet ziek zijn geweest van pokken, een briefje moeten krijgen met het adres waar ze naartoe moeten gaan, en zich moeten laten vaccineren. De directeuren van de scholen zijn zich er zeker niet van bewust, dat de arme Joodse kinderen zich bij hem thuis kunnen laten vaccineren, wat hij al langer doet. Hij vraagt dat de Parnassim zich tot de schooldirecteuren wenden en hen informeren om hun Joodse leerlingen naar onze arts te sturen. Deze brief is aan de commissie en de *Kahal* gegeven om te doen wat daarvoor nodig is.

Vertaald uit het Jiddisch, in Stadsarchief Amsterdam, *Notulen van Provisionele Parnassim*, 1798-1809, afdeling 3, blz. 97, Archieven van de Nederlands Israëlitische Hoofdsynagoge.

De Asjkenazische gemeenschap aarzelde niet en bood ook geen verzet tegen het verzoek van Dr. Goldsmit. In hetzelfde jaar werd het volgende opmerkelijke manifest gepubliceerd in het Jiddisch:

Rosenthaliana Collectie, Ros. Ebl. D-14, Broadsheet

Ik breng hier de vertaling van H. Pinkhof, die het manifest heeft vertaald en het gepubliceerd heeft in de *Joodsche kroniek* van 1912:

BERICHT.

Heil hem, die den arme verzorgt; op den dag des onheils zal de Heer hem verlossen

[Psalmen 41:1]

Reeds is van algemene bekendheid het grootte nut van de ontdekking van onderzoekende artsen, nl. *de inenting der koepokken*, welke door de hulp des Scheppers is geslaagd en reeds vrucht heeft gedragen en niet alleen de eigenschap bezit de kinderen (God behoede hen !) van de rondwarende plaag der pokken te bevrijden, maar, gelijk ook is ondervonden, *generlei schade teweegbrengt*, wat de geleerde artsen bevestigen, geluk ook onze ogen, dag in dag uit zien het goede nut. Nu zijn er reeds jaren heengegaan, dat wij bestuurders der Vereeniging *Maskiel El Dal* ons hebben beijverd, de kinderen van de armen onze volks, wier vader onvermogen is, dáármee te begunstigen, dat wij een arts hebben aangenomen, gelijk wij hebben aangesteld Dr. JECEIEZKEL KASSEL, die in korten tijd ongeveer 1700 kinderen heeft ingeënt, welke allen, door 'g Hemels steun, van de genoemde ziekte bevrijd zijn gebleven.

En Wij hebben ten dezen tijde ondervonden, dat de vreselijke ziekte door de nalatigheid der ouders, die zich weerhouden om van zulke goede zaken gebruik te maken, zich binnen *onze* grenzen heeft uitgebreid. En wij hebben den nood der kinderen (God behoede hen!) gezien, wier voorkomen, hoewel zij door Gods genade genezen, duisterder is dan zwart, terwijl hun gelaat bedekt is met littekens.

En thans gaat de koning voor U uit (bedoeld is koning LODEWIJK); hij, onze heer en koning (zijn Majesteit worde verheven!), heeft zijn rijk groote gunst bewezen, om dit struikelblok weg te nemen. Door rechtvaardigheid heerscht de koning; hij heeft zich door middel der vooraanzittenden in zijn rijk gewend tot heeren kerkbestuurderen dezer gemeente, en van hen verlangd, den weg te effenen voor ons volk.

Want hij ziet geen ongerechtigheid in JACOB en aanschouwt geen verkeerdheid in ISRAEL. En zoo is op den jongsten Sabbath in alle Synagogen op koninklijk bevel uitgeroepen, dat ieder het ter harte zal nemen, zijn kinderen te laten inenten. Geloofd zij de Heer, die het in het hart des konings heeft gegeven, om het volk te vermanen, zich over de kinderen te ontfermen. Hij verlange s'konings dagen.

En wij, bestuurderen der genoemde vereeniging zullen den weg des koning gaan; Wij vermanen ieder, wiens vermogen niet toereikend is, en gaarne verlangt zijn kinderen te doen inenten, zich te melden bij de Wijkmeesters, die daartoe zijn aangesteld door bestuurderen der vereeniging ; waarvan een lijst ligt bij den heer WOLF, bode der vereeniging, op de Houtmarkt, en welke wijkmeester een bewijs geeft om te gaan bij den bestuurder van de maand, om van dezen te krijgen een biljet om te gaan naar genoemden arts, gelijk ook iedere maand in alle synagogen wordt aangekondigd, wie de beurt van de maand heeft. En wij vertrouwen, dat de Arts van alle vleesch zijn bevel zal zenden en hen zal genezen om hen te bevrijden van alle verderf.

Gedrukt bij firma PROOPS, destijds Stroomarkt 33.

FEUILLETON.

EEN AMSTERDAMSCH INENTINGSMANIFEST IN 1808.

In de Sectie voor Hygiëne der algemeene vergadering van 1808 (zie dit *Tijdschrift* 1908, Tweede Hefst, bldz. 1176) heb ik met een enkel woord besproken de inenting, die hier ter stede in het begin der vorige eeuw zijn verricht door dr. GOLDSMIT. Voor eenige weken kreeg ik inzage van een gedrukt stuk, waarin de arme joodsche bevolking wordt aangespoord, haar kinderen door dezen arts te laten inenten.

C. J. NIEUWENHUIS (*Proeve eener geneeskundige plaatsbeschrijving der stad Amsterdam*, 2de deel, Amst., 1817, bldz. 178 en 179) deelt nl. mede, dat de vereeniging „Maskil El Dal” (verzorging van den arme) op voorstel van GOLDSMIT haar wegens den druk der tijden gestaakte werkzaamheid had hervat, terwijl hij zichzelf aanbood om belangeloos in zijn woning de inenting der behoeftige joodsche kinderen te verrichten. Van 1 Juni 1803 tot en met het jaar 1816 heeft hij aldus 3545 personen ingeënt. NIEUWENHUIS geeft de cijfers voor elk jaar op. In het manifest der vereeniging Maskil El Dal wordt weliswaar niet gesproken van dr. J. E. GOLDSMIT, maar van JECHESKEL KASSEL, maar hoe wel (gelijk de heer S. SEELIGMANN mij mededeelde) uit het archief der Joodsche Gemeente de identiteit van beide namen niet blijkt, kan men daarvan toch zeker zijn, waar NIEUWENHUIS van GOLDSMIT in 1817 in verband met dezelfde vereeniging dezelfde werkzaamheid roemt, waarvan het manifest gewaagt, en dit, in den zomer van 1808, spreekt van 1700 door KASSEL reeds verrichte inenting, terwijl het lijstje bij NIEUWENHUIS tot het einde van 1808 er 1748 vermeldt. De naamsverandering behoeft niet te verwonderen. Eerst na 1808 is de Burgerlijke Stand ingevoerd, en vooral onder de Israëlieten werden toen door velen nieuwe familienamen aangenomen. Onze dokter kan tot dien tijd zich hebben genoemd naar de plaats, vanwaar zijn familie was gekomen, en daarna, bijv. ter voorkoming van verwarring met anderen, die, zonder familie van hem te zijn, ook den naam KASSEL droegen, den naam GOLDSMIT hebben aangenomen. De heer SEELIGMANN vond in het archief der Joodsche Gemeente, dat dr. JECHESKEL, de zoon van JOZEF KASSEL, den 17den September 1788 tot armenarts der Joodsche Gemeente is benoemd, en in 1797 — wellicht bij

H. Pinkhof, *Joodsche kroniek* van 1912

De titel van dit manifest komt uit Psalmen, waardoor het publiek gerustgesteld werd dat deze boodschap de goedkeuring van de parnassim had: *Gelukkig is hij die rekening houdt met de armen; de HEERE zal hem verlossen in de dag van het kwaad.*

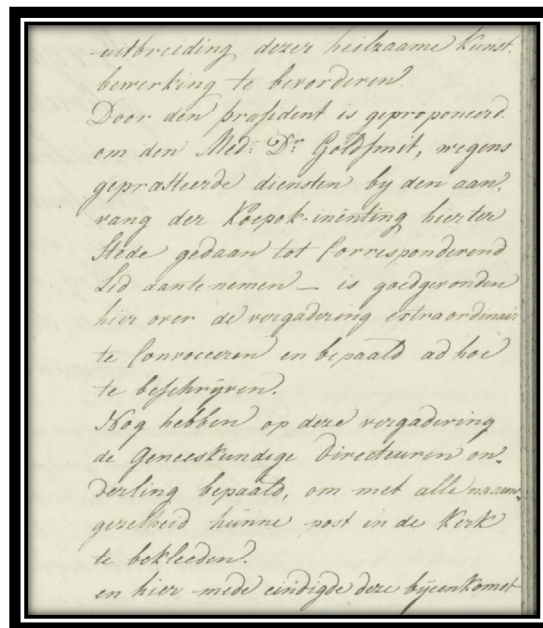
Het belangrijkste doel van dit manifest was om het onweerlegbare verband tussen vroomheid en gezondheid vast te stellen. Deze aankondiging raakte de harten van de ouders die bang waren voor de ingreep van het vaccineren van hun kinderen. Het manifest probeerde de angstige ouders ervan te verzekeren dat dit vaccin in feite een geschenk van God was, en daarom van ganser harte moest worden omarmd. Dit vaccin zou niet alleen het leven van hun kinderen redden, maar hen ook het lijden en de

vreselijke littekens van deze ziekte besparen. Dit werd versterkt door het noemen van Dr. Kassel alias Goldsmit, een Joodse arts van de gemeenschap, evenals zijn hoge mate van succes met deze vaccinatie.

Dr. Goldsmit en zijn inspanningen werden ook opgemerkt door het *Amsterdamsche Genootschap ter bevordering der koepok-inenting voor mindervermogenenden*, en door andere prominente artsen in Amsterdam die actief betrokken waren bij de landelijke vaccinatie-inspanningen. De vaccinatie-inspanningen van de Joodse arts waren al bekend bij de christenen, nog voor Dr. Goldsmits pleidooi aan de parnassim.

In de Notulen van het *Amsterdamsche Genootschap ter bevordering der koepok-inenting voor mindervermogenenden* is op 4 december 1807 het volgende opgetekend:

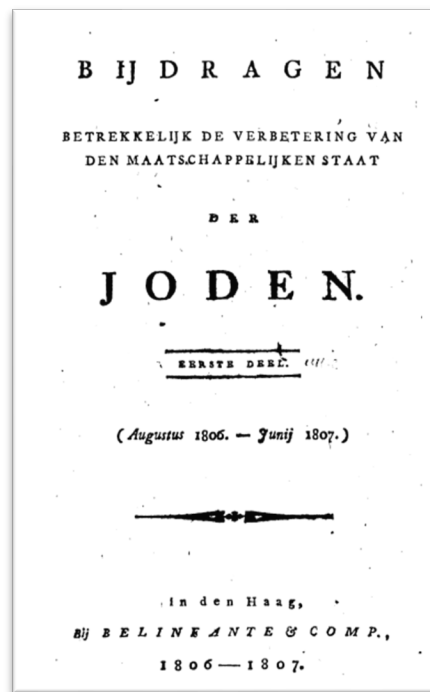
Door den president is geproponeerd om den Med. Dr. Goldsmit, wegens gepraesteerde diensten bij den aanvang der Koepok-inenting hier ter stede gedaan tot Corresponderend lid aan te nemen – is goedgevonden hier over de vergadering extra ordinair te convoceeren en bepaald ad hoc te beschrijven [...]

Notulen van de *Amsterdamse vereniging ter bevordering van koepokkenvaccinatie voor minderbedeelden*, Stadsarchief Amsterdam, 2: 2 nov 1804 -11 nov 1808, p. 52

De emancipatiegolf van de Joden in Europa had ook Nederland bereikt. In een publicatie over de rechten van de Joden en hun succesvolle integratie in de Nederlandse samenleving vinden we onder andere de volgende korte verklaring:

Enkele jaren geleden werd een Joodse vereniging opgericht om de koepokkeninenting gratis uit te voeren aan de minder rijken!. Ik breng hierbij een speciaal eerbetoon aan de onbevooroordeelde ijver van dokter E.J. Goldsmit, onze stadsgenoot, die deze taak gratis op zich neemt; Uit het rapport bleek dat kinderen met het grootste succes werden gevaccineerd.

In uw N°. 31 maakte gij melding van de alhier, sedert eenige jaren opgerigte Joodsche stichting, tot het gratis verrigten der koepok-inënting aan minvermogenden, mij dunkt hierbij behoort, vooral hulde gedaan te worden aan den belangloozen ijver van den Medicinæ-Doctor, E. J. Goldsmit, onzen Stadsgenoot, die zich met dezen taak gratis belast; wordende de kinderen uit gemelde stichting, door hem, met het besté succes, gevaccineerd.

Dr. Goldsmits pleidooi en zijn vaccinatie-inspanningen bleven niet onopgemerkt. Op 6 maart 1810 meldde de *Koninklijke Courant* dat Dr. Goldsmit tot op dat moment 2.562 kinderen tegen de pokken had gevaccineerd en hij werd geprezen om zijn werk.

Koninklijke Courant (1810)

HADDEN wij, eenigen tijd geleden, het genoegen, eenige berigten, wegens de meer en meer hier te lande toenemende invoering van de heilzame koepokinënting mede te deelen, thans zien wij ons wederom in staat gesteld, den lezer te berigten, dat bij het in deze stad opgerigt genootschap tot het voormeld einde, door de zorg en onder het bestuur van Dr. E.J. Goldsmit, voornamelijk ten dienste der Joden, alhier zijn gevaccineerd, gedurende het afgeloopen jaar 1809, voor hetzelfde instituut, 449, en ook particulieren 87 personen, waarmede de door dien ijverigen arts reeds ingeënten een getal van 2,562 personen beloopten.

Op 31 januari 1811 prees een ander artikel eveneens het werk van Dr. Goldsmit in de *Koerier van Amsterdam*, waarin stond dat de Joodse arts eind 1810 al 3.004 mensen had gevaccineerd.

DE doctor Goldsmit, belast met de uitvoering der vaccine voor het institut der koepokinenting der Hoogduitsche Israeliten binnen deze stad, heeft het getal der door hem gevaccineerden, waarvan wij in de vorige jaren hebben gewag gemaakt, gedurende het jaar 1810, vermeerderd, voor het voormeld institut, met een getal van 217, en in zijn particulier, met 81 personen. Het geheel getal der reeds door gemelden geneesheer gevaccineerde personen, het jaar 1810, mede gerekend, belooft dus reeds op 3.004.

Courier van Amsterdam (1810)

Dr. Nieuwenhuys publiceerde ook de vaccinatiegraad van Dr. Goldsmit voor de jaren 1803-1816. Nieuwenhuys volgde Dr. Goldsmit op de voet. In 1818 prees hij de Joodse arts en het werk van *Maskiel El Dal*:

Onze Joodse medeburgers gaven ons hierin een loffelijk voorbeeld, namelijk: een weldadig gezelschap van mensenvrienden, welke zich onder den naam *Maskil El Dal* verenigd hadden, om de verzorging hunner arme zieke geloofsgenoten door

verkwikking en andere bijdragen te ondersteunen, en bij rampvolle tijden bijna waren uiteen gegaan, herenigde zich, op voorstel van den Heer GOLDSMIT, een' hunner werkzaamste artsen, terwijl deze zich aanbood, om ook de koepokinenting aan het behoeftige gedeelte der Joodse natie belangeloos te bewerkstelligen, te dien einde, een daartoe geschikt lokaal in zijne eigene woning inruimende, zodat, volgens ene door dezen menslievende arts, aan ons ter hand gestelde opgave, de volgende inëntingen met de koepokstof door hem gedaan zijn.

):(178):(

behoefte stadgenooten in staat te stellen, om op eene gemakkelijke en kosteloze wijze van deze weldadige kunstbewerking gebruik te kunnen maken. Onze Joodsche medeburgers gaven ons hierin een loffelijk voorbeeld, namelijk: een weldadig gezelschap van menschen vrienden, welke zich onder den naam *Maskil Eldal* vereenigd hadden, om de verzorging hunner arme zieke geloofsgenooten door verkwikking en andere bijdragen te ondersteunen, en bij de rampvolle tijden bijna waren uiteen gegaan, herenigde zich, op voorstel van den Heer GOLDSMIT, een' hunner werkzaamste artsen, terwijl deze zich aanbood, om ook de koepok-inënting aan het behoeftige gedeelte der Joodsche natie belangeloos te bewerkstelligen, te dien einde een daartoe geschikt lokaal in zijne eigene woning inruimende: zoodat, volgens eene door dezen menschievenden arts aan ons ter hand gestelde opgave, de volgende inëntingen met de koepokstof door hem gedaan zijn:

C. J. Nieuwenhuijs, *Proeve eener geneeskundige plaatsbeschrijving (topographie) der stad Amsterdam*, Amsterdam 1818, Volume 2

Dr. Goldsmit begon aan een onderneming die een verschil maakte in de gezondheid van de Asjkenazische gemeenschap, toen hij ervoor koos om Jenners vaccinatiemethode tegen pokken uit te proberen. Mijn onderzoek toont aan dat drie belangrijke elementen het succes van Dr. Goldsmit bepaalden, namelijk: geneeskunde, piëteit en politiek. De eerste twee elementen – geneeskunde en piëteit – zijn als lichaam en ziel met elkaar verweven, en worden al sinds de Middeleeuwen als zodanig gezien. Zowel Joden als christenen beschouwden epidemieën als een goddelijke straf voor hele bevolkingsgroepen. Behalve in hun religieuze rituelen zochten de meesten ook hulp bij genezers en artsen. Dr. Goldsmit vaccineerde in de periode tussen 1803 en 1816 minstens 3.545 Joodse en niet-Joodse kinderen tegen de pokken. Dr. Goldsmit's overtuiging in het belang van de nieuwe vaccinatiemethode voerde hem zoveel mogelijk kinderen te vaccineren – zowel Joden als christenen.